

IV.

Lettre de Guillaume de Nassau, prince d'Orange, au pape Pie IV.

Bruxelles, février 1564.

Sanctissimo Domino Nostro Pio Quarto Pontifici Maximo.

Beatissime Pater.

Cum literas Sanctitatis Vestrae datas Romæ xxix decembris legerem, Sancte Pater, multum dolui quod Sanctitas Vestra nondum receperisset literas quibus xvii decembris ex Bruxella ad priores Sanctitatis Vestrae literas de mense octobri responderam (1). Sperare enim (poteram) quod ex iis Sanctitas Vestra plene intelligeret me falso deferri apud Sanctitatem Vestram, quasi omittarem ea quæ sunt catholici et orthodoxi principis, cum illa quæ per me acta sunt in principatu meo Auraico in conservanda catholica religione et pace cum vicinis meis (quæ illis literis indicavi potius quam plene descripsi) clarissime contrarium demonstrarent et evincant. Verum, cum nil dubitem quin Sanctitas Vestra eas literas nunc receperit, desinam corundem repetitione Sanctitati Vestrae molestus esse; solum ad contenta in postremis Sanctitatis Vestrae literis respondebo, idque ordine quo a Sanctitate Vestra proponuntur.

Et primo quod ad dominum de Sancto Urbano attinet, hic, me inscio, primo Auraicum occupavit, et malui cundem ad

(1) Nous n'avons point retrouvé cette lettre: Il en existe une autre, de l'année 1566, de Guillaume de Nassau au pape Pie V, à la bibliothèque des princes Barberini, Ms. XLIII, 181. Voyez nos *Notes sur quelques sources manuscrites de l'histoire belge à Rome*, dans les *Comptes rendus de la Commission royale d'histoire*, 3e sér., t. II.

aliquot menses ibi dimittere, quam cum periculo novorum motuum illinc deturbare. Verum hoc mense februario ex inferiore Germania in Auraicam misi nobilem virum Petrum de Varich, dominum a Grippeusten, et in gubernatorem civitatis et principatus mei Auraici constitui, et eidem in consullem adiunxi virum illustrem, doctorem dominum Paulum ab Heust : in quibus, ut spero, nec Sanctitas Vestra verae religionis zelum, nec subditi mei cuiuscunque status iusticiam et integritatem desiderabunt. Nisi enim mea fallit opinio et expectatio quam ex praecedenti eorum vita de ipsis concepi, ea est uterque virtute praeditus et eo ardore erga orthodoxam et catholicam religionem, ut nihil praetermissuri sint eorum quae temporum malitia patietur constitui et fieri ad catholicam religionem et veteres ecclesiae ritus revocandos et restituendos. Simul etiam novo edicto cavi et iussi omnes esteros et vagabundos, qui aliunde in Auraicam confugerant, egredi, et in posterum eis introitum praeclusi.

Quod attinet ad consilium Auraicum, quod Sanctitas Vestra in suis literis totum hereticum esse affirmat cum advocate et procuratore meo, sane miror plurimum quis haec Sanctitati Vestræ suggesserit. Nam post diligentissimam inquisitionem de fide et moribus singulorum consulum concordi omnium testimonio inveni Emar Bisson et Petrum Psaulnier semper in catholica religione perstissemus et hodie perstare, et quamvis quidam non sint veriti male loqui de Dionisio Bellusen, advocate et procuratore meo, tamen ille in Brabantia existens professus est catholicam et orthodoxam religionem. Alii qui prius mihi a consiliis fuerant et delapsi sunt in errores Hugonottorum, alio commigrarunt; solus Ioannes Julianus se profitens religionis Hugonotorum Auraicae adhuc heret. Dedi autem negotium supradicto domino de Varych et eius collegae inspiciendi viros probatae fidei et vitae, quos consules et magistratus constituam; tantisper autem, dum illorum responsum expecto, non video quo modo quicquam innovare possim aut debeam.

Scribit Sanctitas Vestra episcopum et ecclesiasticos inde fugatos esse aut certe metu abesse. Certe ego episcopum, in mense decembri anno 1561 et interea saepius, cum omnia adhuc satis integra essent in principatu meo Auraico, saepius per literas et etiam per meos officiales monui et oravi, ut in quadragesima et maiore anni parte principalem suam residenciam haberet in civitate Auraica et ageret ea quae episcopi sunt; verum hactenus ne tantum ab eo impetrare potui, ut semel civitatem Auraicam ingredieretur, imitatus in hoc praedecessores suos.

Ecclesiasticos reliquos abesse et divina cessare officia me eruerat plurimum. Verum etiam hos per literas ad redditum monui, et quaecunque ad eorum securitatem necessaria putavi, constitui; verum illi hactenus, sive ex metu quem practexunt, sive ex exiguo affectu et amore erga divinum cultum, sese absentarunt.

In mense aprilii anno 1562 post Pascha, ecclesiasticis similem metum practexentibus, gubernator Auraicus, dominus de Causans, et praefectus nostri stabuli, Alexander de La Tour, ut eis hunc metum adimerent, comitati aliquot militibus catholicorum; et vix tamen ullum ecclesiasticum vel minis coadigere potuerunt, ut sacrificium perageret. Spero tamen quod gratia Spiritus Sancti tepercant illorum corda excitabit, et quod praesens gubernator de Varych curabit auferre omnem causam et occasionem metus, si quae antea fuere, et nedum securitatem eis praestabit iuxta veteres ecclesiae Romanae ritus divina officia celebrandi, verum etiam ad id faciendum eos incitat et impellet.

Quod autem ad ecclesiasticorum bona attinet, ea in manum et protectionem meam sumpsi, ut magis salva essent ipsis ecclesiasticis. Et cum advertissem quosdam ex ecclesiasticis Hugonotorum errores palam profiteri, quosdam vero nomine tenus ecclesiasticos recusare explere officium propter quod fructus sunt relieti, constitui, ut per meum advacatum ecclesia-

sticis officia ex plentibus distribuerentur congruae et solitae portiones, quo utrisque praecideretur ansa aliquam partem ex ecclesiasticis bonis sibi vendicandi; verum, novato etiam ea in parte priori edicto, constitui inter alia, ut decimæ et omnes redditus solvantur eisdem et ad eandem formam et rationem, qua solvebantur ante exortos hos motus et tumultus.

Sanctissime Pater, quamvis arbitrer me docere posse quod plurima falsa suggesta sint Sanctitati Vestræ, et jus et ratio dicent in omnibus audiendam esse alteram partem antequam quicquam statuatur aut decernatur, tamen, quia probe agnoscó quod Sanctitas Vestra, quicquid in hac causa agit, solum spectat ad Christi honorem et gloriam et ad utilitatem animalium gregis sibi commissi et ad honorem mei nominis, solum orabo Sanctitatem Vestam, ut tantisper differat omne judicium et conatus suos, donec hii quos ex inferiori Germania in Auraciam misi, illuc advenerint et cœperint explore quæ illis mandavi. Hoc si impetro, nil dubito quin Sanctitas Vestra sese erga me humillimum suum ministrum æquiorem præbebit et ultro agnoscat multa falso delata esse, et ex ipsis operibus in me agnoscat Sanctitas Vestra syncerum erga religionem catholicam animum et summam erga Sanctitatem Vestram et sedem apostolicam observantiam. Atque hic Deum optimum maximum oro, ut Sanctitatem Vestram suæ ecclesiæ diu velit esse incolumen. Datum Bruxellæ, ... februarii anno a Christo nato 1564.

E. Sanctitatis Vestræ.

Humillimus et obedientissimus filius

G. A NASSAU.

*Archives vaticanes, Varia Politicorum,
L. LXXXVI, f. 103. — Copie.*